

Iğdır Halkevi ve Faaliyetleri*

Bilal Tunç*

ORCID: 0000-0001-5361-8494

Öz

Halkevleri ve halk odaları, kuruldukları tarih olan 1931'den kapatılma tarihleri olan 1951 yılına kadar geçen 20 yıllık süreçte yeni kurulmuş olan ve modern devletler düzeyine ulaşmak isteyen Türkiye Cumhuriyeti'nin ülkülerini uygulamaya çalışmış ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) yönetiminde egemen olduğu ve tek parti olarak adlandırılan devrin en bilinen müesseselerinden birisi konumunda olmuştur. Malum olduğu üzere; Halkevlerinin kuruluş amacı, Atatürk ilke ve inkılâplarını halka tanıtmak, benimsetmek ve geliştirmektir.

Halkevleri, dokuz farklı şube üzerinden hareket ederek kültürel kalkınmayı sağlamaya çalışmıştır. Bu şekilde halk odaları da tesis edilmiştir. Böylece devlet ile halk arasındaki bütünleşme sağlanırken, inkılâpların toplum tabanına yayılması amaçlanmıştır.

Türkiye'de ilk halkevi kurulduktan sonra Türkiye çapında çok sayıda açılan Halkevlerinden biri de Kars'ın en önemli ve büyük ilçelerinden birisi olan Iğdır Halkevi'dir. Bu makalenin kapsamını Iğdır Halkevi ile Halk odalarının faaliyetleri oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı Iğdır Halkevinin yapısı ve çalışmaları hakkında belgelere dayalı olarak önemli bilgileri ortaya çıkarmaktır. Bu nedenle "Iğdır Halkevi ve Halk Odaları Faaliyetleri" adlı makalenin, Iğdır'ın 1934-1951 yılları arasındaki dönemin aydınlatılmasında önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Ayrıca 1932 ile 1950 yılları arasında Iğdır'ın kültürel ve sosyal alanlarda nasıl bir durumda olduğu da bu çalışma ile ortaya çıkarılacaktır. Yöntem olarak, literatür ve arşiv taraması yapılarak, ulusal ve

* Bu çalışma, 9-11 Ekim 2017 tarihleri arasında yapılan II. Uluslararası Iğdır Sempozyumunda sözlü olarak sunulmuş olan tebliğden genişletilerek hazırlanmıştır.

* Dr. Öğrt. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Anabilim Dalı, E-Posta: btunc@agri.edu.tr

Tunç

yerel yayınlar taranarak ve Halkevleri ile ilgili eserler incelenerek bu çalışma oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Iğdır, Halkevleri, Halk Odaları

Gönderme Tarihi:28/07/2018

Kabul Tarihi:25-08-2018

Iğdır People's Houses and Activites

Abstract

People's houses and public rooms, the newly established state of the Republic of Turkey who wanted to reach the level of modern states, tried to realize her ideals between 1932 and 1951 when she was active, and became one of the most important organizations of the single party period. As it is known; purpose of people's houses is that promote, adopt and improve the principles and reforms of Atatürk to the public. People's houses, had tried to keep cultural development by acting through nine different branches. Public rooms have been established In this way. Thus, while the state and the people were being integrated, tt was aimed to spread the revolutions to the society base.

After the first People's houses was establishmented many People's Houses opened around Turkey , and one of them was Iğdır people's houseses which is the most important city in Kars. The scope of this work, which prepared in a comprehensive way for the symposium is that Iğdır people's houses and public rooms. This work, are revealed by scientific researches, which based on the documents about Iğdır people's houses. Therefore, it is thought that this work will illuminate Iğdır's history between 1931 and 1950. Also, what kind of situation Iğdır have in cultural and social areas between 1932 and 1950 will be revealed by this work. This work was created, by searching literature and archives, national and local publications were scanned and by studying works related to the public houses

Keywords: Iğdır, People's Houses, People's Chambers

Received Date: 28/07/2018

Accepted Date: 25/08/2018

Народный дом в Ыгдыре и его деятельность

Резюме

Народные дома и «народные комнаты» на протяжении 20 лет с начала своего открытия в 1931 до закрытия в 1951 году являлись одними из самых известных учреждений стремившейся достичь уровня современных государств и распространить свои идеалы молодой Турецкой Республики в эпоху однопартийной системы господства Республиканской народной партии. Как известно, цель создания народных домов заключалась в распространении среди народа и дальнейшее развитие принципов и знаний о революционной деятельности Ататюрка. Девять основных отделов данных учреждений трудились во благо культурного развития народа, с целью чего были открыты еще и «народные комнаты». Таким путем обеспечивалось единство народа и государства, что облегчало распространение идей революции.

Среди первых учрежденных по всей территории Турции народных домов был Народный дом в одном из самых крупных и значительных регионов Карса Ыгдыре. Данная статья посвящена деятельности Ыгдырского народного дома и «народных комнат». Цель исследования заключается в выявлении, опираясь на документы, важных сведений о структуре Ыгдырского народного дома и его деятельности. Для этого необходимо раскрыть роль Ыгдыра в событиях в период с 1934 по 1951 год. В данной статье раскрывается культурное и социальное состояние Ыгдыра в годы с 1932 по 1950. Для написания данной статьи было проведено исследование литературы и архивных документов, национальных и региональных печатных органов, и произведений о народных домах.

Ключевые слова: Ыгдыр, Народные дома, «народные комнаты»

Получено: 28/07/2018

Принято: 25/08/2018

Giriş

Türkiye dâhil olmak üzere bütün devletler, siyasi, iktisadi, güvenlik vb. alanlarda bağımsızlıklarını korumak, yapılarını günün şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun hale getirmek ve var olan durumlarını gelecekleleriyle varlıkları açısından sürdürmek zorundadırlar. Dünyanın önemli imparatorluklarından birisi olan Osmanlı İmparatorluğu son dönemlerinde bu durumu yerine getirememiş ve devlet yıkılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra yeni bir Türk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur.¹ Yeni Türk devletinin kurucuları, devleti güçlü kılmak amacıyla bütün var gücüyle çalışmış ve çağın gereklerine göre yeni kurumlar oluşturmuştur.²

Bu durumda devletin, varlığını sürdürebilmesi için belli bir sistem ve program dâhilinde hareket etmesini gerektiriyordu. Bunu yapmak amacıyla öncelikle Cumhuriyet sistemi halkın benimseyeceği şekilde onlara anlatılmış ve Halkevleri de bu amaçla açılmıştır. Halkevlerinin kuruluş hedeflerini Atatürk, “En kuvvetli ders araçlarına ve yetişkin öğretmen ordularına sahip olmak yeterli değildir. Halkı yetiştirmek, bir kitle haline getirmek gerekliydi, bunu Halkevi yapacaktır.” ifadesiyle belirtmiştir. Mustafa Kemal Atatürk, başlattığı mücadelede tam anlamıyla başarılı olabilmek için sosyal ve ekonomik atılımları art arda uygulama alanına koyup kitle eğitimine önem vermiştir. Ülkeyi, medeni devletler seviyesine ulaştırmak için hedefini en ince ayrıntılarına kadar tespit edip, yaptığı devrimlerle uygulama alanına koymuştur.³

Yeni Türk devleti kurulduktan sonra temel gayelerinden ve hedeflerinden birisi de Türkiye Cumhuriyeti’ni dönemin modern kurumları ile aynı seviye getirmek ve devletin uluslararası alanda saygınlığını kazanmasını temin etmektir. 1920 ile 1930 arasındaki geçen on yıllık süreçte Türk halkının genel olarak yapısına bakıldığında, okuma yazma bilen yani aydın kesim ile ülkenin kalkınması için çok gerekli olan genç nüfusun yıllar boyu süren savaşlardan dolayı son derece azalmış olduğu çok bariz bir

---

¹Atatürk’ün Söylev ve Demeçlerinden Seçmeler, Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 2010, s.58.

²Engin Ulusoy, “Modernizm ve Cumhuriyet’in Modernleştirme Projesi Olarak Kemalizm”, JASSS The Journal of Academic Social Science Studies, 58, 2010, s.383-402.

³Yüksel Yıldırım, Yeni Türkiye'nin Yapılanma Sürecinde Halkevleri'nin Rolü ve Urfa Halkevi Örneği (1934-1951), Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun 2016, s.9-11.

Tunç

biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Türkiye, ekonomik olarak kalkınmayı sağlamak ve modern dünya devletleri arasında yer edinebilmek için en önce ne yaptığını bilen yüksek bir gruba ihtiyaç duymuştur. Bu kapsamda, Halkevleri olarak adlandırılan kurumlar adı geçen ihtiyaçları sağlama bakımından son derece önemli bir durumda olmuşlardır. Esasında Halkevleri, Türk toplumunun sosyal olarak değişme isteğinden dolayı ortaya çıktıkları açık bir biçimde söylenebilir.⁴ Bu anlamda modern eğitim kurumlarının mevcudiyeti yanında 19 Şubat 1932’de on dört şube olarak kurulan Halkevleri de açılmıştır.⁵ Bu bağlamda, Ağrı Halkevi Başkanlığı, Türkiye’de açılan ilk Halkevlerinden birisidir. Bu duruma rağmen Halkevinin ilk başlarda kendisine ait bir binası olmamıştır. Ağrı Halkevinin binası bulunmadığından Ağrı Valiliği tarafından tahsis edilen yeni hükümet binasında iki oda Halkevi tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Halkevleri, işlerini ve toplantılarını bu odalarda yapmıştır⁶. Ağrı ili Iğdır kazasında Halkevi ise 1934’te açılmıştır. Bu nedenle Iğdır Halkevi, açıldığı tarih itibarıyla Ağrı Halkevi Başkanlığına bağlı olduğu için öncelikle Ağrı Halkevi’nin açılma süreci ve bu sürecin de Iğdır üzerindeki etkisini ortaya koyabilmek amacıyla Ağrı Halkevi üzerinde de durmak gerekmektedir.

1. Ağrı Halkevi’nin Açılışı ve İlk Faaliyetleri

23 Şubat 1934’te Cuma günü saat 14.00’te Ağrı İlkokulu salonunda Halkevi açılma merasiminin yapılacağı binaya çok büyük bir katılım olmuş ve bina bu kalabalıkların tamamını alamayacak durumda olduğundan bazı vatandaşlar merasimleri dışarıdan izlemek zorunda kalmışlardır. İstiklal Marşı’nın okunmasından sonra Vali Rıfat Bey’in Halkevlerinin gayeleri hakkında verdiği nutuktan sonra Halkevi Başkanı ve Ağır Ceza Reisi tarafından Halkevinin kurulma esasları ile yapacağı işler hakkında ve müfettişlik mıntıkasının nerelerinde halkevi açıldığı izah edilmiştir. Açılış konuşmalarından sonra bir perdelik “İstiklal” adlı piyes gösterilmiş ve ondan sonra da üye kayıtlarına geçilmiştir⁷.

Ağrı genelinde büyük kutlamalar ve eğlenceler eşliğinde açılan Halkevi, halk tarafından ilgiyle karşılanmıştır. Başta vali olmak üzere askeri ve mülki erkândan çok sayıda kişilerin törene katılması, buraya olan ilgi ve alakayı daha da arttırmıştır. Ağrı Halkevi çalışmalarına başladıktan sonra

⁴ Yavuz Özdemir, Elif Aktaş, “Halkevleri (1932’den 1951’e)”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 45, 2011, s.241-243.

⁵ Nurcan Toksoy, “Türk İnkılâbında Milli Kültürün Yeri Ve Halkevi Çalışmaları”, Turkish Studies-International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-, ISSN: 1308-2140, Volume 2 Issue 1, 2007, s.147.

⁶ BCA, Fon Kodu: 490-1-0-0 Yer No: 994.842.2.121; Bilal Tunç, Ağrı Halkevleri (1934-1951),s.55.

⁷ BCA, Fon Kodu: 490-1-0-0 Yer No: 994.842.2.6; Bilal Tunç, Ağrı Halkevleri (1934-1951), Eğitim Yayınevi, Konya 2018, s.54.1.

Tunç

şubeler de faaliyete geçmiş ve üye almaya başlamıştır. İlk etapta köylü şubesine 114, spor şubesine 39, temsil şubesine 30, tarih-dil ve edebiyat şubelerine de 22 kişi olmak üzere toplamda 205 kişi kayıt yaptırmıştır. Böylece Ağrı Halkevi şubeleriyle birlikte tam randımanlı olarak hizmet sunmaya başlamıştır⁸.

15 Ocak 2018 tarihinde Ağrı İbrahim Çeçen İlkokulu Müdür Yardımcısı Recep Kasar ile yapılan mülakatta, Ağrı Halkevi Başkanlığı önceleri farklı bir binada faaliyet yürüttüğü anlaşılmıştır. 1936 yılında inşa edilen Halkevi binasının tamamlanmasıyla birlikte ise çalışmalar burada yürütülmeye başlanmıştır. Bugün Kazım Karabekir Mahallesi, Erzurum Caddesi No:10, 04100 Ağrı Merkez’de inşa edilen Ağrı Halkevi Başkanlığı, 1936 yılından 1951 yılına kadar Halkevi binası olarak kalmıştır. 1951 yılında Halkevlerinin kapatılmasıyla birlikte burası Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Ağrı Halkevi açıldıktan sonra plana göre inşa edilmiş yeni binada hizmet vermiştir. Binanın büyük bir konferans salonu ve şubelerin çalışmalarına müsait, son derece elverişli bir idare odası vardı. Bu binanın cephe odaları kısmının üstü önce; teras halinde bırakılmış ise de buranın yağmurlar ve kar erimeleri neticesinde aktığı görülmüş ve partinin muvakkati alınarak ve partice yapılan para yardımıyla bu kısma çatı ilavesine; iç kısımda ufak tefek tamirlerin yapılmasına ve yeniden badanalanmasına başlanmıştır. Teftiş tarihlerinde, terasın çatı ile örtülmesi işi bitmiştir.⁹

Halkevi binasını geliştirmek ve daha iyi bir aşamaya getirmek amacıyla birçok çalışma yapılmıştır. Bu bağlamda, Halkevinin ön bahçesi tanzim edilmiş ve çiçek bahçesi haline getirilmiştir. Buraya Atatürk’ün bir büstü konulmuş, bina arkasındaki bahçenin de tanzimi için gerekli planlamalar yapılmış ve Halkevi bahçesinde bilhassa küçük bir voleybol sahası vücuda getirilmiştir. Bu da, Halkevini daha da cazip hale getirmiştir.¹⁰

2.İğdır’ın Tarihine Kısa Bir Bakış ve İğdır Halkevinin Açılışı

İğdir (Yiğdir) adının anlamı, kaynaklarda iyilik, yiğitlik, ululuk, büyüklük ve bahadır anlamlarında kullanılır.¹¹ Tarih boyunca önemli bir konumda bulunan İğdir, Milli Mücadele döneminde Ermenilerin elinde bulunmaktaydı ve buranın alınması için büyük mücadele verilmiştir.

⁸ BCA, Fon Kodu: 490-1-0-0 Yer No: 994.842.2.7.

⁹ BCA, Fon Kodu: 490-1-0-0 Yer No: 994.842.2.120; Bilal Tunç, Ağrı Halkevleri (1934-1951),s.55.

¹⁰ BCA, Fon Kodu: 490-1-0-0 Yer No: 994.842.2.121; Bilal Tunç, Ağrı Halkevleri (1934-1951),s.56.

¹¹Berna Ürün, İğdir ve Ardahan İllerinin Yer Adları ve Tasnifi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.), Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2009, s.10.

Tunç

Ermenilerin doğudaki zararlı çalışmaları üzerine, Kazım Karabekir Doğu Cephesi için hazırlıklara başlamıştı. Doğu Cephesi'nin açılmasıyla beraber Kazım Karabekir komutasındaki kuvvetler, 14 Kasım 1920 tarihinde Iğdır ve çevresini Ermeni tehdidinden kurtarmıştır. 3 Aralık 1920'de imzalanan Gümrü Antlaşması'yla Iğdır resmen kurtarılmıştır Böylece, Aras Nehri'nin güneyi Iğdır Ovası olarak Türkiye'de, nehrin kuzeyi de Erivan Ovası olarak Ermenistan tarafında kalmıştır. Bu tarihten itibaren burası Türkiye'nin egemenliğinde kalmıştır.¹²

Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Bayazıt vilayetinin sınırları dâhilinde yer alan Iğdır ile Tuzluca adlı kazalar 1934 yılı itibarıyla Kars vilâyetinin birer ilçesi durumuna getirilmiş, yani Kars iline bağlanmışlardır.¹³ Iğdır'ın Kars'a bağlanmasıyla birlikte Doğubayazıt'a bağlı çok sayıda köy ve mahalle Iğdır'a bağlanmıştır. Bu nedenle, 1935'te 67 adet yerleşim birimi bulunan Merkez bucağının idari birim sayısı 62 olmuş ve 33 adet yerleşim yerine sahip olan Mısın bucağının da idari birim sayısı 16'ya düşmüştür. Söz konusu idari alanda yapılan idari düzenlemeler sonucunda Merkez ilçesinden alınarak Iğdır ilçesine bağlanan yerleşim yerleri şunlardan oluşmaktadır: Gürgüre, Alesurk, Gökçebulak, Elubeşk, Akçukur, Aliçipi, Dertenk, Kanisur, Karasüfla, Şahkisik, Harmancık, Masakan, Sini, İlanlı, Kürüm, Surbehanisüfla, Bulakbaşı, Surbahaniülya, Karaşeyh, Tepegil, Haçlı, Göksugüzel, Adakent, Çalı, Bezirhane ve Alomillo. Söz konusu köylerden bazıları aynı zamanda Musun'dan alınanlardır. Bu düzenlemeden hemen sonra ise Musun ve Merkez nahiyelerine bağlı olmak suretiyle bazı yeni köyler de oluşturulmuştur. Bu köyler sırasıyla Şeffiabat köyü, Kemercik, Yukarısürbelan köyüyle Yılanlıdır.¹⁴ Yukarıda ifade edildiği gibi, 1936 yılına kadar Iğdır, Tuzluca ve Malazgirt ilçeleri Ağrı'ya bağlıydı ve ilin ilçe sayısı da 8'di.¹⁵ Ancak bu yıllarda idari alanda yapılan değişiklik ve düzenlemeler neticesinde Ağrı'nın ilçe sayısı Iğdır, Tuzluca ve Malazgirt'in kendisinden ayrılmasıyla 5'e düşmüştür.¹⁶ İfade edildiği gibi bu tarihten 1992 yılına kadar Kars'a bağlı bir kaza olan Iğdır, 1992 yılında bağımsız bir il olmuştur.¹⁷

¹²Adem Yulu, Iğdır'da Şehirselsel Gelişme ve Mekânsal Değişim (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul 2012, s.24.

¹³BCA, Yer No: 44.30.3, Tarih: 12.05.1934; Resmi Gazete, 14 Haziran 1934, Sayı:2727, s.3981.

¹⁴Yasin Aksoy, Demet Savaş ve Sezen Dursun, Iğdır İlinin Mekânsal Analiz Raporu, Iğdır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Iğdır, 2002, s.6-7.

¹⁵BCA, Yer No: 44.30.3, Tarih: 12.05.1934; Resmi Gazete, 14 Haziran 1934, Sayı:2727, s.3981; Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 20 Ekim 1940 Genel Nüfus Sayımı, Devlet Basımevi, İstanbul 1941, s.18-19.

¹⁶ Resmi Gazete, 28 Şubat 1936, Sayı: 3244, s.6173.

¹⁷ Murat Sürmeli, Iğdır'ın Demografik Yapısında Göç ve Ahıska Türkleri Örneği, Türkiye Barolar Birliği Yayınları Ankara 2016, s.71.

Tunç

Türkiye’de Halkevleri ilk olarak 1932 yılında açıldıktan 2 yıl sonra da Iğdır Halkevi açılmıştır. Bu tarihlerde bugün adı Ağrı olan ve o dönemlerde Bayazıt diye anılan vilâyete bağlanan Iğdır Halkevi ve Halk odaları, 23 Şubat 1934 yılında faaliyete geçmiştir. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi verilerine göre Iğdır Halkevi’nin açılışına ilgi büyük olmuş ve çok sayıda kişi açılış töreninde bulunmuştur. Ağrı Halkevi Başkanı Ali Rıza Bey, Halkevi’nin açılış töreninde konuşmuş ve Türkiye’nin önemli kentlerinden birisi konumunda olan Iğdır’da başta eğitim olmak üzere birçok alanda etkili olacak olan Halkevlerinin açılmasının çok önemli bir olay olduğunu ifade etmiştir.¹⁸ Iğdır Halkevi’nin açılış konuşmasında Ali Rıza Bey, Halkevlerinin köycülük alanındaki çalışmalarına değinmiş ve bu şubenin mutlaka açılacağını ifade ederek bu alanda güzel gelişmeler olacağını ima etmiştir.¹⁹ Bu tarihlerde Iğdır Kaymakamlığını yürüten kişi ise Nedim Bey’dir. Nedim Bey de Halkevinin açılışında konuşma yapmış ve Mustafa Kemal Paşa’nın Türkiye için önemini ifade edip Türkçülük vurgusunu yaptıktan sonra yeni açılan bu kurumun Iğdır için nasıl faydalı bir müessese olduğunu belirtmiştir.²⁰

Bilindiği üzere, Halkevleri ve halk odaları eğitim çalışmaları dışında birçok alanda etkili olmaktadır. Bu çalışmaların başlıcaları şunlardır:

1. Dil ve Edebiyat Kolu
2. Güzel Sanatlar Kolu
3. Temsil Kolu
4. Spor Kolu
5. Sosyal Yardım Kolu
6. Halk dersaneleri ve Kurslar Kolu
7. Kütüphane ve Yayın Kolu
8. Köycülük Kolu
9. Tarih ve Müzeler Kolu.²¹

Yukarıda ifade olunduğu üzere, CHP açısından Halkevleri çok önemli kurumlardır.²² Yani CHP, Halkevlerinin oluşumuna ve kuruluşuna çok önem vermiştir. Bu nedenle CHP Genel Sekreterliği, Iğdır Halkevi’nin açılmasını çok olumlu karşılamış ve gönderdiği telgrafında bu mutluluğunu

¹⁸ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1.

¹⁹ BCA, BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1.

²⁰ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/1.

²¹ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, TBMM Kütüphanesi, Ankara 1942, s.3.

²² Funda Gençoğlu Odabaşı, “Halkevleri ve Ülkü Dergisi: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycülük Tartışmaları”, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 20/3, 2011, s.75.

Tunç

açık bir şekilde ifade etmiştir.²³ CHP Genel Sekreterliği, bu durumla alakalı olarak Iğdır'ın bağlı olduğu CHP Kars İl Başkanlığı'na da aynı duyguları ifade eden yazılar göndermiş ve buraya gerekli önemin verilmesi konusunda ilgili talimatları da vermiştir.

3. Iğdır Halkevinin Faaliyetleri

Yukarıda ifade edildiği gibi Halkevlerinde ve halk odalarında eğitim faaliyetlerine önem verilmiş ve bu kurumlar tarafından vilâyetler genelinde birçok kitaplık ya da kütüphane açılarak kitap okunması sağlanmıştır. Bu kapsamda, Iğdır Halkevinde açılan kitaplığa birçok kitap getirilmiş ve hizmete sunulmuştur. Iğdır'daki kitaplığa Kitap Sarayı adı verilmiş ve burada başta edebiyat, tarih, sanat olmak üzere çok sayıda alanlarda yaklaşık olarak 400 adet kitap bulundurulmuştur. Ayrıca kitaplar dışında gazete ve mecmuaların da olmasına özen gösterilmiştir.²⁴ Bu tarihlerde, Kitap Sarayı'nda kitap okumak için buraya üyelik yapılması gerekmektedir. Örneğin bu dönemlerde doktor, öğretmen, esnaf veya öğrenciler başta olmak üzere vatandaşlar, ödünç kitap almak amacıyla kitaplığa yani kütüphaneye üyelik yapmak zorundaydılar²⁵ Bu durum, dönem itibarıyla insanların hayatında eğitimin ne derece önemli olduğunu ve bu durumun farkında olarak Halkevlerinin de ne denli hizmetler ürettiğini göstermektedir. Ayrıca, Iğdır'da çok sayıda meslek erbabının kitap alması da, Iğdır vilâyetinin de dönem itibarıyla kültür seviyesi yüksek bir yer olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Yukarıda ifade olduğu üzere, Iğdır Halkevi'nin başkanlığını Rıza Yalçın yürütmüştür. Bunun dışında Halkevi altında mevcut komitelerin de başkanları belirlenmiştir. Iğdır Halkevinde mevcut kollardan Köycüler Komitesi Başkanı Mehmet Sait'tir. Bunun da kendi içinde alt birimleri bulunmaktadır. Temsil Şubesi Başkanı Abbas Akçaylı, Spor Komitesi Başkanı da Muzaffer Ten, Köycülük Komitesi Başkanı Arif Aytaç, Türk Hava Kurumu Başkanı Kemal Atamer ve Sosyal Yardım Komitesi Başkanı Hilmi Baytar'dır.²⁶ Mevcut başkanların zaman içinde değiştirildikleri de görülmektedir. Örneğin 1940 yılında Halkevi Başkanı değişmiş ve Rıza Yalçın yerine Hüseyin Saydam olmuştur. Bu durum, kolları için de geçerli olmuştur.²⁷

Halkevlerinin ve halk odalarının önemli özelliklerinden birisi de sağlık, eğitim, tarım, kültür ve sanat gibi çok sayıda alanda faaliyetlerin ya da eğitimlerin yapılmasıdır. Bu bağlamda, Halkevlerinin çalışmaları

²³ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No: 957. 705. 1.

²⁴ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/2.

²⁵ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/3.

²⁶ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/7.

²⁷ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:988.825.1/1.

Tunç

arasında konferanslar ve törenler çok önemli yer tutmaktadır. Konferansların konularını seçim dönemlerinde konferans verebilecek kişileri tespit etmek ve bu etkinliklere katılacak kişileri belirleme programları oluşturmaktadır.²⁸ Bu bağlamda, Iğdır Halkevi açıldıktan yaklaşık olarak iki yıl sonra 1936 yılında spor, sosyal yardım, köycülük vb. alanlarda olmak üzere 30'dan fazla toplantı yapmış ve bu toplantılara yüzlerce kişinin katıldığı anlaşılmaktadır.²⁹

1930'lardan 1950'ye kadar Halkevleri, insanların eğlence yerlerinden birisi konumunda olmasından dolayı buralardaki en önemli eğlence araçlarından birisi kuşkusuz ki tiyatro ve piyeslerdir. Halkevlerinin temel birimlerinden birisi olan Temsil Şubesinin çalışmaları arasında farklı konulardaki tiyatro gösterileri sayesinde Halkevlerinin canlı birer yapı olmalarını sağlamak, il ve ilçelerin tiyatro ihtiyaçlarını temin etmek, başta gençler olmak üzere insanları dillerini etkili ve güzel bir biçimde kullanmaya alıştırmak, tiyatrocuyu yetiştirmek amacıyla bu alana ilgisi olan kişileri tespit etmek ve ifade yeteneği güzel olan kişiler yetiştirmek gibi çalışmalar yer almaktadır.³⁰ Bu anlamda Iğdır Halkevi tarafından Iğdır'da çok sayıda tiyatro ve piyesler düzenlenmiştir. Örneğin burada sergilenen oyunlardan birisi Beyaz Kahraman adlı oyundur.³¹ Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla bu piyes her hafta gösterime alınmış ve çok sayıda insan tarafından izlenmesi sağlanmıştır. Iğdır Halkevinde güncel piyesler dışında başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere büyük devlet adamları, Ulusal Mücadele Tarihi ve CHP ile alakalı çok sayıda gösteriler sergilenmiştir³². Bu yolla Iğdır halkının milli duyguları güçlendirilmek istenmiştir, zaten Halkevlerinin önemli amaçlarından birisi de budur.

Iğdır Halkevlerinin ve halk odalarının yıllar içindeki çalışmaları kıyaslandığında aralarda ciddi farklılıkların olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin 1936 yılında Kitap Sarayı'nın 400 civarında olan kitap sayısı 1937 yılında yaklaşık olarak iki kat artarak 800 adet olmuştur. Ayrıca, burada Halkevlerinin üye sayısı da sürekli bir artış eğilimi içinde bulunmuştur. Bu durumun tiyatro, piyes, konferans gibi diğer alanlarda da olduğu çok net bir biçimde görülebilmektedir.³³ Bunun dışında Iğdır Halkevi'nin kütüphanesi yayın bakımından sürekli olarak güçlendirilmiş ve çok daha fazla kişinin buralara gelmesini sağlamak amacıyla Halkevi cazibe merkezlerinden birisi konumuna getirilmiştir. Bu amaçla Halkevi bahçesine büyük bir ses düzeneği yerleştirilmiş ve buradan canlı olarak radyo yayınları yapılmıştır.

²⁸ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.5.

²⁹ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/4.

³⁰ Sancar Tanalı, "Halkevlerinde Yürütülen Sanat Çalışmaları (1932- 1950)", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 15/2, 2013, s.66.

³¹ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/4.

³² Bilal Tunç, Ağrı Halkevleri (1934-1951),s.43.

³³ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/5.

Tunç

Bu sayede çok sayıda kişi, Iğdır Halkevi'nin bahçesine gelerek radyo dinlemiş ve buradan da kütüphaneye giderek kitap okumuştur³⁴.

Halkevlerinde bilinen önemli faaliyetlerden birisi de spordur. Spor, insan yaşamının vazgeçilmez parçalarından birisidir. Bu nedenle adı geçen kurumda spor faaliyetleri ön planda tutulan çalışmalar arasında yer almıştır.³⁵ Bu doğrultuda, çok sayıda üyesi olan Iğdır Halkevi'nde spor çalışmalarına ağırlık verilmiş ve ilk yıldan itibaren buraya üye olanlar spor faaliyetlerini sürekli olarak devam ettirmişlerdir.³⁶ Özellikle spor kolu marifetiyle spor karşılaşmaları düzenlenmiş futbol ile voleybol karşılaşmaları düzenlenmiştir. Bu durum, sürekli bir biçimde devam ettirilmiştir.

Iğdır Halkevinde ve halk odalarında yapılan çalışmaları göstermek amacıyla çalışma raporları oluşturulur ve bu raporlar her yıl düzenli bir biçimde CHP Genel Sekreterliği'ne gönderilmiştir. CHP bünyesinde Halkevleri ve Halkodaları isimli eserde söz konusu durum şöyle izah edilmektedir: *“Çalışma Raporları, Halkevlerimizin aydınlığından ve kudretinden beklenen ve istenilen sosyal yardım başarılarını sağlayacak hareketlere ve teşebbüslere dair yüzlerce ve yüzlerce numuneler veriyor. Büyük bir kıvançla ve sevinçle göğsümüzü kabartan bu hareket ve teşebbüslerden, kalkınma ve ilerleme dâvasını güdenleri - yukarıda yazdığımız sebepler yüzünden burada anlatabilmek imkânını bulamıyoruz. Yurttaşların Halkevlerine ve Halkevlerinin yurttaşlara doğru karşılıklı yaklaşma ve kaynaşmaları, bizim anlatmakta aciz olduğumuz başarıların en şerefli ve en iyi şahitleridir”*.³⁷ Bu durum, Iğdır Halkevi için de geçerlidir. Her yıl düzenli bir biçimde Iğdır Halkevi'nin çalışmaları rapor halinde CHP Kars İl Teşkilatı'na gönderilir ve buradan da CHP Genel Sekreterliği'ne rapor olarak sunulurdu. Örneğin 1938 yılı raporundan Iğdır Halkevi üye sayısının 652 olduğu ve Iğdır Halkevi bünyesinde bütün kolların faaliyette olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bütün kolların katılımıyla bütün yıl boyunca 7 adet de geniş kapsamlı toplantılar yapılmıştır.³⁸

Halkevlerinin programları arasında senelik olarak bütçe hazırlamak ve hazırlanan bütçeleri yer aldıkları ilin CHP İl Başkanlığının onayına sunmak gibi bir görevleri de vardı. Halkevlerinin gelirlerinin çok önemli bir aşamasını CHP Genel Sekreterliğinden gelen kısım oluşturmaktaydı. Ancak, buradan gelen yardımlar Halkevlerinin ihtiyaçlarını temin etmede son derece yetersiz gelmeye başlamıştı. Bu nedenle vilâyetlerin Halkevi

³⁴ Bilal Tunç, Ağrı Halkevleri (1934-1951),s.89-90.

³⁵ Durmuş Yılmaz ve Nadire Emel Süntar Akhan, “İlk Dönem Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri “Konya Halkevi Örneği”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 29, Bahar, 2011, s.61.

³⁶ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/6.

³⁷ C.H.P. Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, s.8-9.

³⁸ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:988.825.1/2.

Tunç

bütçeleri ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir.³⁹ Iğdır Halkevi'nin de belli bir bütçesi bulunmaktaydı ve söz konusu bütçesi sürekli kontrol altında tutulmaktaydı. Örneğin 1938 yılı bütçesi sadece 1350 Liraydı.⁴⁰ Ancak, adı geçen az bütçeye rağmen Iğdır'da çok fazla etkinlik ve faaliyet yürütülebildiği Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi belgelerinden görülebilmektedir.⁴¹ Iğdır'daki bu gelişmeler, kapanış tarihi olan 1951 yılına kadar devam etmiştir⁴².

Sonuç

Iğdır Halkevleri kurulduğu andan itibaren başta eğitim, sağlık ve kültür olmak üzere çok sayıda faaliyet yürütmüş ve çalışmalarını sürekli olarak devam ettirmiş ve ilçenin en önemli kurumu olma özelliğini taşımayı sürdürmüştür. Bu bağlamda, 1950 yılına kadar Kars Halkevleri başta olmak üzere Iğdır Halkevi ve diğer ilçelerden CHP Genel Sekreterliğine müessese ile alakalı yıllık raporlar gönderilmiş, Genel Sekreterlik bu konuda bilgilendirilmiş ve adı geçen yapının ilçe genelinde ne gibi başarılı çalışmalar gerçekleştirdiği raporlar halinde sunulmuştur.

Bu raporlardan Halkevlerinin ve halk odalarının sürekli faaliyetler yürüttüğü, piyes, tiyatro, kitap, spor, toplantı vb. alanlardaki faaliyetlerin aralıksız devam ettirildiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar Iğdır Halkevi ve Halk odalarının bütçeleri yeterli olmasa da; eldeki imkânlar bağlamında çok sayıda etkinlik düzenlenmiştir. Bu da, bunlara olan ilgiyi daha da arttırmıştır.

Edebiyat, sanat ve müzik gibi alanlarda etkili olan Halkevleri ve halk odaları 1932'den 1951'e kadar 19 yıl boyunca varlığını sürdürmüştür. Iğdır Halkevi ise 1934 yılından 1951 yılı dâhil sadece 17 yıl varlığını devam ettirebilmiştir. Halkevleri 1951'de Demokrat Parti döneminde kapanmıştır. Bütün vilâyetlerde etkinliği bitirilen Halkevlerinin Iğdır'daki Halkevi ve Halk odalarına da 1951'de son verilmiştir.

---

³⁹ Yavuz Özdemir, Elif Aktaş, Halkevleri (1932'den 1951'e),s.252.

⁴⁰ Asuman Demircioğlu, "Iğdır Halkevi'nin Açılması ve Faaliyetleri", Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi, 4/2, 2015, s.43.

⁴¹ BCA, Fon Kodu: 490. 01. Yer No:988.825.1/3.

⁴² Günver Güneş, "Modernleşme Sürecinde Ödemiş Halkevi'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri", (<http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/G%C3%BCnver-G%C3%9CNE%C5%9E-Modernle%C5%9Fme-S%C3%BCrecinde-%C3%96demi%C5%9F-Halkevinin-Kurulu%C5%9Fu-ve-Faaliyetleri.pdf>, Erişim.15.07.2018.

Tunç

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)

- Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 44.30.3.
Fon Kodu: 490. 01, Yer No: 44.30.3/1.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/1.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No: 957. 705. 1.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/2.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/3.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/4.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/4.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/5.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/6.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/7.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:988.825.1/1.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:988.825.1/2.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:988.825.1/3.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:44.30.3.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/1.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No: 957. 705. 1.
Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1.

Tunç

Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/2.

Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/3.

Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/4.

Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/4.

Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/5.

Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/6.

Fon Kodu: 490. 01. Yer No:12.62.1/7.

Fon Kodu: 490. 01. Yer No:988.825.1/1.

Fon Kodu: 490-1-0-0 Yer No: 994.842.2.6.

Fon Kodu: 490-1-0-0 Yer No: 994.842.2.7.

Fon Kodu: 490-1-0-0 Yer No: 994.842.2.120.

Fon Kodu: 490-1-0-0 Yer No: 994.842.2.121.

Fon Kodu: 490-1-0-0 Yer No: 994.842.2.121.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

AKSOY, Y.- SAVAŞ, D.- DURSUN, S., (2002). *Iğdır İlinin Mekânsal Analiz Raporu. Iğdır Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Iğdır.*

Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinden Seçmeler, (2010). Genel Kurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, *20 Ekim 1940 Genel Nüfus Sayımı*, (1941). Devlet Basımevi, İstanbul.

CHP Halkevleri ve Halkodaları-1932-1942 (1942). TBMM Kütüphanesi, Ankara.

İNAN, S., (2000). "*Denizli'deki Halkevleri ve Halkevi Faaliyetleri*", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S.25, ss.135-157.

DEMİRCİOĞLU, A.,(2015). "*Iğdır Halkevi'nin Açılması Ve Faaliyetleri*", Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi, S.4, C.4, ss.28-50.

GENÇOĞLU ODABAŞI, F., (2011). "*Halkevleri ve Ülkü Dergisi: Erken Cumhuriyet Döneminde Köycülük Tartışmaları*", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, S.20, C.3, s.69-88.

Tunç

ÖZDEMİR, Y.-AKTAŞ, E.,(2011). “Halkevleri (1932’den 1951’e)”, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, S.45, ss.235-262.

Resmi Gazete, 14 Haziran 1934, Sayı:2727, s.3981.

Resmi Gazete, 28 Şubat 1936, Sayı: 3244, s.6173.

SÜRMEİLİ, M.,(2006). *Iğdır’ın Demografik Yapısında Göç ve Ahıska Türkleri Örneği*, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara.

TOKSOY, N., (2007). “*Türk İnkılâbında Milli Kültürün Yeri Ve Halkevi Çalışmaları*”, *Turkish Studies*, S.2, C.1, ss.122-167.

TANALI, S., (2013).”*Halkevlerinde Yürütülen Sanat Çalışmaları 1932- 1950*”, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.15, C.2, ss.59-76.

TUNÇ, B., (2018). *Ağrı Halkevleri (1934-1951)*, 2008, Eğitim Yayınevi, Konya

ULUSOY, E.,(2010). “*Modernizm ve Cumhuriyet’in Modernleştirme Projesi Olarak Kemalizm*”, *JASSS The Journal of Academic Social Science Studies*, S.58 ss.383-402.

ÜRÜN, B., (2009).Iğdır ve Ardahan İllerinin Yer Adları ve Tasnifi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kars.

YILDIRIM, Y. (2016). Yeni Türkiye'nin yapılanma sürecinde halkevleri'nin rolü ve Urfa halkevi örneği (1934-1951), *Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Giresun.

YILMAZ, D.-AKHAN, N.- SÜNTAR, E., (2011). “*İlk Dönem Halkevlerinin Eğitim Faaliyetleri “Konya Halkevi Örneği”*”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, S.29, ss.59-95.

YULU, A., (2012). Iğdır’da Şehirselleşme ve Mekansal Değişim (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), *İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.